

PRIMERA LLIÇÓ: UNA COLLECCIÓ FONAMENTAL

MAGÍ SUNYER

Universitat Rovira i Virgili

magi.sunyer@urv.cat

Si vol ser eficaç i respectada, una cultura ha de ser ambiciosa i disposar d'instruments en totes les categories i d'acord amb les expectatives de tots els ciutadans. En èpoques de construcció, d'una o altra manera, la cultura catalana ha volgut generar eines imprescindibles per a la seva plena existència i ara es troben a faltar. Sense recular gaire, podem recordar col·leccions generalistes com, per esmentar només les més conegudes, adreçades a un lector ampli, Conèixer Catalunya o Coneguem Catalunya i altres específicament literàries com Les Millors Obres de la Literatura Catalana i Les Millors Obres de la Literatura Universal. Tant des de les febles estructures de govern de què es disposa, que per a aquestes comeses serien suficients i en sobraria, com des de mecenatges, que ara sembla que majoritàriament només s'engresquin en macroprojectes, haurien de sorgir accions de fons que omplin buits inacceptables. Les mancances són especialment greus en l'espai de la literatura, maltractadíssima pels nostres governants que dirigeixen l'educació dels joves i persisteixen en una pedagogia esterilitzadora que condueix a resultats cada vegada pitjors, tal com es comprova un any sí i un altre també. En un context advers, en què els joves són desincentivats de llegir, tant per la seducció d'internet com per la pèrdua de control de l'ensenyament, s'ha d'actuar, aquí, a Londres i a Estocolm, però aquí de manera urgent i intensa, perquè ens hi va la cultura. El govern, els governs, no pot, no poden, deixar a mercè de la voràgine del capitalisme embogit que ens regeix qüestions tan vertebrals per a l'existència d'un país com són la disponibilitat dels clàssics o la generació de col·leccions bàsiques. Tanmateix, mentre no existeixi una acció de govern, i sembla que va per llarg, no queda altre remei que recórrer a iniciatives personals o d'algunes editorials, amb la precarietat que això comporta.

Des de fa un any, es publica la col·lecció Primera lliçó, que es proposa proporcionar una sèrie de llibres fonamentals per a la literatura catalana. Llibres que han d'introduir de manera amena i rigorosa en un tema, llibres als quals el lector no especialista pugui recórrer per formar-se en els coneixements literaris que li permetin llegir un tipus determinat d'obres, que li proporcionin entrada franca a un escriptor o un gènere. Les grans cultures —la francesa, l'anglesa, la italiana— en tenen des de fa dècades, les afortunades, més d'una. Primera lliçó, tal com s'expressa en la presentació de la Càtedra Màrius Torres de la Universitat de Lleida, que la promou, «vol oferir visions sumàries de les matèries relacionades amb la literatura perquè serveixin d'introducció per als lectors interessats» i, més específica-

ment, «pretén esdevenir una biblioteca amb els coneixements bàsics indispensables que ha de tenir l'alumnat dels diversos graus d'estudis humanístics, especialment de filologia catalana, i qualsevol lector interessat en la literatura, en general». L'impulsor de la iniciativa és Joan Ramon Veny-Mesquida, director de la càtedra, duu el segell de Publicacions de l'Abadia de Montserrat i compta amb el mecenatge de Prefabricats Pujol. La intenció és que n'apareguin tres o quatre volums a l'any i de moment s'ha complert sobradament perquè, a la meitat del segon any de vida, ha arribat als vuit títols publicats. La intenció d'oferir eines, introduccions, va unida a l'exigència de rigor, pel qual vetlla un comitè científic compost per professors d'universitats dels Països Catalans, i els llibres se sotmeten a una doble revisió cega. S'ha dissenyat perquè es combinin obres sobre disciplines (mètrica, ecdòtica, etc.), escriptors, caracteritzacions teòriques de gèneres (poesia, novel·la, etc.), aspectes pràctics (com es llegeix una poesia o una peça dramàtica) i moviments i tendències (renaixement, barroc, romanticisme, etc.). Una dimensió mitjana d'unes cent cinquanta pàgines i un preu assequible acaben de definir la proposta.

Els vuit llibres que fins a juny de 2024 s'han publicat responen a aquestes previsions. Va ser inaugurada amb la *Primera lliçó sobre la literatura*, una magnífica i atractiva entrada en la matèria escrita per Pere Ballart, professor de Teoria de la Literatura de la Universitat Autònoma de Barcelona. Dos dels volums estan dedicats a escriptors, un a Àngel Guimerà, redactat per Ramon Bacardit, especialista en el dramaturg i enguany comissari de l'Any Guimerà, i un a Vicent Andrés Estellés, en el centenari del seu naixement, preparat per Ferran Carbó i Jordi Oviedo, editors de la nova edició de l'obra completa del poeta. La caracterització de gèneres s'ha encetat amb el volum sobre l'assaig escrit per Gonçal López-Pampló, professor de la Universitat de València, i ha continuat amb el dedicat al teatre, a càrrec de Ramon X. Rosselló, de la mateixa universitat. Joan Ramon Veny-Mesquida, de la Universitat de Lleida, ha sintetitzat els principis de la mètrica catalana en un llibre que no deurà ser l'únic sobre el tema en la col·lecció. Qui signa aquesta crònica ha inaugurat la sèrie que es dedica a moviments literaris amb una introducció al romanticisme. Qui fou professor, entre altres, de la Universitat de Nàpols, Costanzo di Girolamo, molt poc temps abans de morir, va deixar enllestida una primera lliçó sobre els trobadors redactada expressament per a aquesta col·lecció que l'havia d'inaugurar, però circumstàncies diverses, com la traducció de l'italià, l'han retardat fins al vuitè volum. Fins aquí la relació de llibres apareguts, però de la vitalitat de la col·lecció n'informa el catàleg de llibres previstos: sobre Francesc Vicent Garcia, Rector de Vallfogona, sobre com llegir un poema, sobre la novel·la, sobre Manuel de Pedrolo i un llarg etcètera de volums en preparació.

Les garanties de qualitat són plenes, la cura amb què s'ha dissenyat la col·lecció, exquisida. Només falta que els lectors l'acullin tal com es mereix i d'aquesta manera s'hauran acomplert del tot els objectius previstos i els ciutadans d'aquest país tindran a disposició instruments per introduir-se en la literatura, o

sigui, en l'art, i uns coneixements posats a l'abast de tothom. Com si fóssim el que volem ser, un país complet i culte, ni que l'esforç per aconseguir-ho hagi de ser superior al que s'hi esmerça allí on es compta amb protecció oficial, perquè els mitjans són escassos. Llarga vida i molts èxits.

LA COLLECCIÓ «PRIMERA LLIÇÓ»: REALITAT I PROJECTE

Joan Ramon VENY-MESQUIDA
Càtedra Màrius Torres
Universitat de Lleida

ORIGEN I DELIMITACIÓ

La idea de posar en marxa una col·lecció de caràcter propedèutic i didascàlic sobre les matèries relacionades amb la literatura neix ja fa alguns anys, estimulada per la lectura d'alguns títols de col·leccions franceses, angleses i italianes de tall similar. Concretament, de la històrica «Que sais-je?» de les Presses Universitaires de France, de les «Very Short Introductions» de l'Oxford University Press i de la col·lecció «Bussole» de Carocci i de la sèrie de *Prime lezioni* de la col·lecció «Universale Laterza» de Bari / Roma. Els continguts d'aquestes col·leccions abracen tots els àmbits del saber: el web de la d'Oxford avisa, per exemple, que els del seu catàleg tracten «des de la salut pública a l'ètica budista, la matèria tova fins als clàssics, i la història de l'art fins a la globalització», mentre que una ullada als inventaris de les altres posa de manifest que les temàtiques poden ser tan diverses com els museus, els podcasts, els ordinadors, la ficció, els videojocs, la neurociència, la televisió, la urbanística, la biologia, la gramàtica, l'estilística, la retòrica, etc.

La col·lecció «Primera lliçó», que pren el nom de la sèrie de títols de Laterza, és molt més modesta i es limitarà, com ja he dit, només a aspectes relacionats amb la literatura, en els diferents perfils que es detallaran tot seguit.

PÚBLIC, ENFOCAMENT I TO

Igual com «Que sais-je?», Primera lliçó «s'adreça no només als estudiants, sinó al públic en general, a tots aquells que necessiten aprendre i a tots aquells que volen entendre» (web de «Que sais-je?») la literatura. No es tracta tant d'oferir els acostumats manuals, sinó visions sintètiques però alhora completes de les matèries, presentades de forma clara i entenedora i en capítols breus, que forneixin una bona introducció als lectors interessats, i que també serveixin de provocació a la consulta d'estudis més amplis o especí-

fits.

L'aposta és per la utilització d'un to didàctic i entenedor, la qual cosa no implica en cap cas rebaixar el nivell de les explicacions ni bandejar l'erudició, ni tampoc recórrer a l'esquematisme, atès que no es tracta d'elaborar fitxes sinòptiques, sinó explicacions redactades i raonades, la qual cosa no ha d'obstar perquè, quan es consideri convenient, s'hi puguin incloure esquemes i taules. Cal tenir present sempre que el to de la col·lecció és d'alta divulgació acadèmica i que tracta, com escriu Di Girolamo en la primera frase del seu *Manualetto di metrica italiana*, «di offrire un'esposizione sintetica e piana, ma non semplificata» de cada tema.

Quant a l'enfocament, el propòsit és que els volums s'allunyin del simple historicisme: la prioritat és l'explicació de la història de les idees més que no pas la dels fets. Un bon exemple en aquest sentit és el de Jonathan Culler, que a la seva *Literary Theory. A Very Short Introduction* no parla d'escoles o mètodes sinó dels assumptes que històricament han preocupat la teoria literària («I have chosen to introduce theory by presenting issues and debates rather than schools», p. 135). Això no ha d'obstar perquè es pugui incloure algun capítol, dins els límits explicats unes línies més avall, sobre la història de la matèria (disciplina, moviment o gènere), com fa Culler mateix en apèndix, o sobre la vida de l'autor.

En general, es tracta de defugir la simple exposició de fets per centrar-se en l'explicació dels conceptes teòrics de la disciplina il·lustrats sempre que calgui amb exemples pràctics comentats (sèrie disciplines), de la poètica del moviment, a través dels seus textos teòrics i de la bibliografia específica, i les seves diferents realitzacions (sèrie moviments), dels elements constitutius del gènere (sèrie gèneres) i de la trajectòria literària de l'escriptor (sèrie autors).

DISSENY, PERIODICITAT I SÈRIES

La intenció és de publicar anualment una mitjana de quatre volums, que es distribuïran en diverses sèries: sobre disciplines (mètrica, retòrica, ecdòtica, etc.); gèneres, des del punt de vista teòric (poesia, novel·la, teatre, etc.) i pràctic (com es llegeix un poema, un conte, etc.); moviments i tendències (renaixement, romanticisme, simbolisme, etc.), no tant, com ja he explicat, des de l'enfocament historicista com d'explicació de les seves línies estètiques; i autors, evitant la simple enumeració i exposició del contingut de les obres i amb l'explicació de la seva poètica dins la pròpia trajectòria literària. En funció de la marxa de la col·lecció, no es descarta d'obrir altres línies, com ara la de les tradicions (bíblica, clàssica, etc.), la de les visions panoràmiques de les literatures (grega clàssica, llatina, italiana, alemanya, xinesa...) o, fins i tot, la de les grans obres de la literatura catalana (*Llibre d'Amic e Amat*, *Tirant lo Blanc*, *L'Atlàntida*, *Solitud*, *Elegies de Bierville*, *Primera història d'Esther*, *La plaça del diamant...*).

El disseny dels llibres respon també a aquests objectius: volums de petit format, de mida i extensió, i preu econòmic. La col·lecció pretén, així, esdevenir una biblioteca bàsi-

ca que ofereixi els coneixements indispensables que ha de tenir l'alumnat dels diversos graus d'estudis humanístics, especialment de filologia catalana, i qualsevol lector interessat en la literatura, en general.

VOLUMS PUBLICATS I EN PREPARACIÓ

Actualment, ja s'han publicat els volums següents: (1) Pere Ballart, *Primera lliçó sobre literatura*; (2) Ramon Bacardit, *Primera lliçó sobre Àngel Guimerà* (sèrie autors); (3) Gonçal López-Pampló, *Primera lliçó sobre l'assaig* (gèneres); (4) Ramon X. Roselló, *Primera lliçó sobre el teatre* (gèneres); (5) Joan Ramon Veny-Mesquida, *Primera lliçó sobre mètrica catalana* (disciplines); (6) Ferran Carbó / Jordi Oviedo, *Primera lliçó sobre Vicent Andrés Estellés* (autors); (7) Magí Sunyer, *Primera lliçó sobre el romanticisme* (moviments) i (8) Costanzo Di Girolamo, *Primera lliçó sobre els trobadors* (moviments).

I se n'han encarregat sobre Francesc Vicent Garcia, sobre com llegir un poema, sobre la novel·la, sobre Manuel de Pedrolo, sobre el renaixement, sobre la il·lustració, sobre crítica textual, sobre Ramon Llull, sobre Joan Maragall, sobre el barroc, sobre Josep Carner, sobre humanitats digitals i sobre Josep Maria Benet i Jornet. Els noms dels experts a qui s'han encarregat no es podran donar a conèixer fins que no se n'hagi fet l'avaluació cega.

CARACTERÍSTIQUES INTERNES

Com a pauta general, l'extensió màxima de cada volum serà de 250.000 caràcters amb espais (al voltant de 150 pàgines) en total, és a dir, amb el text, la bibliografia i els annexos que convingui. El contingut del text ha de presentar-se dividit en capítols d'una extensió similar i breu, d'unes deu pàgines, si bé excepcionalment i de forma justificada n'hi pot haver algun de més llarg: la majoria de capítols de la *Prima lezione di filologia*, d'Alberto Varvaro, compta entre les sis i les nou pàgines, si bé n'hi ha un de catorze i un de tres. Amb vista a facilitar la lectura, en la línia marcada per la col·lecció, els volums estaran desproveïts de notes i podran contenir il·lustracions sempre i quan aquestes es considerin necessàries i imprescindibles per a la comprensió del text o serveixin d'ajuda per entendre'l, és a dir, sempre que tinguin una funció explicativa, no pas il·lustrativa.

SUPERVISIÓ EDITORIAL I CIENTÍFICA

A fi de vetllar per l'execució dels volums dins les línies tot just esbossades, s'ha constituït un comitè editorial format per Josep Camps (UOC), Francesc Foguet (UAB), Carme Gregori (UV), Magí Sunyer (URV), Caterina Valriu (UIB) i Joan Ramon Veny (UdL), director. Tot i tractar-se de llibres que s'encarreguen expressament a especialistes de la matèria tractada, cada volum és examinat pel procediment de doble avaluació cega i és assignat a un membre del comitè, que en fa de curador. La col·lecció compta també amb un comitè científic format per Helena Buffery (University College Cork), Roger Friedlein (Ruhr-Universität Bochum), Enric Gallén (Universitat Pompeu Fabra), Alfons Gregori (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), Josep Murgades (Universitat de Barcelona), Veronica Orazi (Università di Torino), Patrizio Rigobon (Università Ca' Foscari Venezia), Pere Rosselló (Universitat de les Illes Balears), Albert Rossich (Universitat de Girona) i Biel Sansano (Universitat d'Alacant).

FINAL

En definitiva, la col·lecció «Primera lliçó», amb vuit números publicats, sis més en preparació i dotze més d'encarregats, més els que han de venir si continua la bona acollida que està tenint fins ara entre el públic, pretén col·laborar a omplir un buit de la bibliografia catalana, impensable en els estudis d'altres cultures europees, amb aportacions d'especialistes de primer ordre escrites pensant en el públic interessat en el coneixement dels moviments, les disciplines i els gèneres de la literatura, com també dels autors inscrits dins el cànon de la literatura catalana.